

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՌԻՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԶՄԻՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 21 ՅՈՒՆՎԱՐ 1878 1084

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Յայտնի է թէ զինուց բաղձն յաջողակ չհան- ղիսացաւ թուրքիոյ . բայց և այնպէս Ռուսիան այնպիսի շանթահար յաղթութիւն մի չտարաւ . որ զհակառակորդն կործանելով՝ յաղթողին կամաց ներքև կըթողու զնա . Օսմանեան զօրա- բանակն մեծ արիութեամբ պատերազմեցաւ և զիւցազնական քաջագործութեանց ապացոյց- ներ տուաւ արիասիրտ և անվեհեր զօրավարաց ներքև . Եթէ այսչափ քաջութեան օգնական եղած լինէր զինուորական աւելի հմուտութիւն և աւելի միութիւն՝ ի ծայրագոյն հրամանատարու- թեան , հաւանականաբար արդիւնքն յոյժ տար- բեր պիտի լինէին այժմ :

Զխարդեկիցէ , այսօրուան օրս Օսմանցւոց կա- ցութիւնն՝ առանց յուսահատական լինելոյ , թոյլ չտայր նոցա ուրիշ բանի սպասել բայց մի- այն պատուաւոր հաշտութեան մի : Երկու տե- սութեամբ կրնայ նկատուիլ ապագայ հաշտու- թեան դաշնագոյն խմբագրութիւնն . այսինքն եւրոպական տեսութեամբ կամ մասնաւոր տե- սութեամբ , որ յատկացեալ պիտի լինի պատե- րազնոյ երկուց տէրութեանց : Աւելի ճշդիւ խօսելով , պարտ էինք տեսլ թէ Ռուսիան և թուրքիան կրնան հաշտութիւն մի կնքել յար- դելով ըստ օրինի զընդհանուր օգուտն եւրո- պիոյ , կամ այնպիսի հաշտութիւն մի ընել՝ որ առանց մեծ հոգ տանելոյ այս ընդհանուր օգ- սից վերայ , ապահովէ զեւրոպական օգուտն իւրեանց : Մեծ տէրութեանց քաղաքական ըն- թացքն իրաւունք և արածութիւն տուաւ թուր- քիոյ և Ռուսիոյ որ ըստ կամաց իւրեանց վար- ուին այս պարագայիս մէջ :

Գաղղիական «էնթարսիալ» օրագիրն Զմիւռ- նոյ , յորմէ թարգմանեցինք զնախընթաց յօդ- ուածն , այսպէս կը յաւելու . Տէրութիւնք շատ անգամ յառաջ բերին ՚ի նպատ իւրեանց զդաշնագիրն փարիզի՝ որ կըն-

քեցաւ Մարտի 30ին 1856 . բայց բոլորովին կը- մուռնան նոյն տարւոյն Ապրիլի 13ին դաշնագիրն որ ստորագրեցաւ ՚ի մէջ Վէննայի , փարիզի և Լոնտօնի դաշնաց : Այս կարեւոր գրուածոյն վերնագիրն կատարելապէս կը յայտնէ զընու- թիւն նորին . վասնզի «Դաշնագիր երաշխաւոր- ութեան» կը կոչուի և իւր յառաջաբանն հե- սակեալ կերպիւ կըսկսի .

«Վեհափառ կայսրն Գաղղիացւոց , վեհափառ կայսրն Աստրիոյ և վեհա . թագուհին Միացեալ թագաւորութեան Մեծին—Բրիտանիոյ և իր- լանտայի , կամելով կարգադրել ՚ի մէջ իւրեանց զմիտքան շարժումն զոր պարտաւորեալ են ՚ի գործ դնել եթէ տեղի ունենայ որ և է օրինա- զանցութիւն պայմանաց փարիզի հաշտութեան , համաձայնեցան ՚ի վերայ յետագայ յօդուածոց : Նախ՝ դաշնագիր մեծ տէրութիւնքն համերաշ- խութեամբ ՚ի մէջ իւրեանց՝ կապահովեն զան- կախութիւն և զանբողջութիւն օսմանեան կայ- սերութեան որ նուիրագործեալ են փարիզի դաշնագրութեամբ . որեւէ օրինազանցութիւն պայմանաց նոյն դաշնագրոյն՝ պիտի նկատուի ՚ի տէրութեանց ստորագրողաց ներկայ դաշնա- գրոյս իբրև պատճառ պատերազմի (casus belli) : Վասնորոյ պիտի համաձայնին Բարձրագոյն Դրան հետ ՚ի վերայ ձեռնարկելի միջոցաց հարկաւոր եղելոց , և անյայտ պիտի որոշեն ՚ի մէջ իւր- եանց զգործածութիւնն զինուորական և նաւա- կան զօրութեանց իւրեանց» :

Այս դաշնագրոյն պարունակութեան կը տես- նուի թէ դիպուածական օրինազանցութիւն մի 1856 Մարտի 30 դաշնագրոյն՝ կը պարտաւորէ զերիս երաշխաւոր տէրութիւնս պաշտպանել զթուրքիան : Յիշեալ դաշնագիրն՝ ինչպէս յայտ- նի է , բռնաբարեցաւ իւր ամենահարկաւոր պայմանացը մէջ , այսինքն այն պայմանաց մէջ , որք զթուրքիան կապահովցեն յարտաքին յարձակմանէ միոյ : Ռուսի պատերազմի հրատա- րակութիւնն Ռուսիոյ ընդդէմ Բարձրա Դրան մին է ՚ի դիպաց , որոց կանխաւ ակնարկութիւն

կընէ դաշնագիրն , ուստի մեծ տէրութեանց միջամտութիւնն պարտ էր ՚ի գործ դրուիլ : Սա- կայն մեծ տէրութիւնքն թող տուին որ պատե- րազմն հրատարակուի , ուստի նորա ձախարդ- հետեանքն եթէ զնատակար լինին օգտից իւր- եանց , յանցանքն անշուշտ նոյն իսկ յիշեալ տէ- րութեանց կը վերաբերի , որք չկամեցան հաս- տատուն պահել զգրաւոր խոստմունս իւրեանց :

Բարձրագոյն Դրան և Ռուսիոյ կառավարու- թեան մէջ տեղի ունեցած բանախօսութիւնքն կը շարունակեն ՚ի մասին փոխադարձ պատուա- ւոր հնչողութեան մի ՚ի մէջ յիշեալ տէրութեց : Այս բանախօսութեանց յաջող վախճանին վե- րայ մեր յոյսն հոստատուն է , զոր կը վերահաս- տատէ ՚ի Լոնտօնէ ամսոյս 14—26էն արձակեալ հեռագիր մի , ծանուցանելով թէ լրտա Պի.քընս- ֆիլտ յայտնեւ է բարձրագոյնքն մէջ , թէ Ռու- սիոյ առաջարկեալ պայմանքն հաշտութեան՝ կրնան զինագաղարման մի հիմն պատրաստել :

—Ի փարիզէ ամսոյս 15—27էն յուղարկեալ ուրիշ հեռագիր մի կը ծանուցանէ թէ Գաղղիոյ Միջերկրական նաւատորմը մէկ բաժինն հրա- ման ընկալաւ պատրաստուիլ ճամբայ ելլելու յարևելեան ծովն երթալու համար :

—Բէյրութիւն կը գրեն թէ յիշեալ մայ- րաքաղաքին մէջ ընդհանուր հակամիտութիւն մի կը տեսնուի առ ՚ի միաբանել զօգուտն Ռու- սիոյ ընդ Ք.գտից Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց՝ երաշխաւոր եղելոց ամբողջութեան և անկա- խութեանն թուրքիոյ :

—Դարձեալ Պէրլինի և Բէյրութիւնի պաշ- տօնական օրագիրքն կապահովցեն զԵւրոպա- կան մեծ տէրութիւնսն՝ թէ Ռուսիոյ պահանջ- մունքն վասն հաշտութեան՝ յոյժ չափաւոր են :

Հեռագիրն կընէ թէ՛ նախարարք Լոնտօնի ի- մաց տուին բարձրագոյնքն թէ եւրոպական ծանրակշիռ միութիւն մի պիտի յայտնեն , բայց ցարգ կարելի չեղաւ ճոքա գործագրութիւնն՝ Աւստրիան չուզելով մասնակից լինիլ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀՍՆԴԻՍ ԲԱՑՄԱՆ(1)

Մարիամեան—Յովնանեան դպրոցին օրիորդաց Հայոց ՚ի Տիսիսի :

Արարատ ամսագրոյ ընթերցողաց արդէն յայտ- նի էր Մարիամեան—Յովնանեան դպրոցին նպա- տակը և հաստատութիւնը . այժմ կատարեցաւ նաև հանդիսաւոր բացուիլը՝ որ եղաւ ամսոյս 8ին : Նոյն ուրախարար լուրն տարածեցին հա- մառօտիւ նաև Տիսիսիստ լրագրերն : Եւ որով- հետև այսպիսի ազգօգուտ հիմնարկութիւնք արժանի են ընդհանուր ազգայնոց մտադրու- թեանը , աւելորդ չեմք համարել փոքր ինչ ըն- դարձակօրէն նկարագրել այս բացման հանդէսը :

Օղջ պարզ էր և գեղեցիկ , և կարծես թէ կա- ւետաւորէր ազգիս Հայոց , մանաւանդ որք և չքաւոր զաւակաց նորին , այս նոր բուրաստանին բացուիլը՝ ազգիս բարոյական և ուսումնական յառաջադիմութեան նոր դարուն գուշակելով :

Օրերով առաջ դպրոցին խորհրդարանը զբա- ղեցաւ աշակերտահեաց ընտրութեան , մանա- ւանդ ձրիավարժից՝ որք կասուին «Յովնանեան

(1) Արշալուստյ Ղեկ. 24 բուով արդէն ծանուցեալ էր զբացումն այս նորահաստատ դպրոցին . որոյ մե- ծաշուք հանդիսին զնկարագրութիւնն քաղեմք այսօր ՚ի Նոյնն . ամսագրին Արարատայ՝ յուրախութիւն ընդ- հանուր ազգիս Հայոց եւ ՚ի պարձան մեծանուն Յով- նանեան զեղատաանին որ ՚ի Մոսկուա :

անք» և որոց թիւը սահմանեալ է առայժմ 60 : Այս դասակարգութեան առաջարկուած օրիոր- դաց թիւը արդէն երկու հարիւրէն աւելի էր՝ թէպէտ խորհրդարանն հարկագրուած էր իւր սահմանած թիւէն աւելի ձրիավարժ տղակեր- տուհիք չընդունել , բայց ուրախութեամբ ըն- դունեցաւ քսանի չափ այնպիսի որք և աղքատ օրիորդներ ևս , որոց համար բարեբար տիկնայք և պարոնայք ոմանք յանձնառու եղեր էին ինք- նայօժար կամք մայրագիր և հայրագիր լինել նոցա , և տարեկան թոշակը վճարել , որ է 24 ռուբլի ուսման և 3 ռուբլի ուսումնական պիտո- յից համար , և են սոքա :

- 1 Տիկին Վարդուհի Գաթեան Յովնանեանց 3
  - 2 Սողոմէ Յովնանեան Յովնանեանց 4
  - 3 Մարիամ Դահրամանեան Գուշարեան 3
  - 4 Վառվառէ Վասիլեան Թամամչեանց 1
  - 5 Կատարինէ Միքայէլեան 1
  - 6 Յուլիանէ Գէորգեան Թահիրեանց 2
  - 7 Նունէ Չաքարեան Աբիսողոմեանց 1
  - 8 Վառվառէ Յովն.Մելիք Հայկազեանց 1
  - 9 Տիրուհի Աղէ.քսանդրեան Մանթաշ 2
  - 10 Իշխանուհի Եւգինէ Բէհրուտեանց 1
  - 11 Բժշկապետ Յարութիւն Յովնանիսեանց 1
  - 12 Մկրտիչ Մարգսեան Սանասարեանց 1
  - 13 Թիլիզի կարապետ Մելիք—Բեկլարեանց 1
- Աշակերտահեաց միաձև հանդերձն է մութ կարմրագոյն պարեգօտ և սևագոյն գոգնոց . այս հանդերձները պատրաստուեցան դպրոցին ծախքով :

Նորամուտ աշակերտահեաց հասակը սահման- ուած է 8 տարեկանէն մինչև 13 , և դասարանք 4 են (2 փոքր նախակրթարան , մի մեծ նախա- կրթարան և մի առաջին դասարան) :

Հանդիսին նախընթաց օրը տոմսակներով հրա- ւիրուեցան հարիւրէն աւելի պատուաւոր ան- ձինք քաղաքիս , ինչպէս նաև բոլոր ազգային ուսումնարանաց տեսուչներն և ուսուցիչները և միայն տեղոյն անձկութիւնը պատճառ եղած էր աւելի բազմաթիւ հրաւիրականներ չլինելուն :

Ինչպէս որ կանխաւ որոշուած էր , ժամը 10ին գերա. Գարրիէլ արքեպիսկոպոս Առաջնորդը մատոյց սուրբ պատարագը կուսանաց Անապատի սուրբ Ստեփաննոս եկեղեցոյն մէջ , և պատու- րագին սպասաւորեցին պարկեշտատուն կուսան- քըն ըստ վաղեմի սովորութեան՝ սարկաւազու- թեամբ և դպրութեամբ : Երբ սուրբ պատարա- գը վերջանալով՝ գերա. ժամարարը բեմէն վայր իջաւ , քաղաքիս եկեղեցեաց աւագերէցք և այլ ևս քահանայք շուրջաւառք սկսան երգել «Էմիմաժին ՚ի հօրէ» շարականը . այն միջոցին բեմե ելաւ շուրջաւազեոտ քահանայն կուսա- նաց Անապատի , և կարգաց ի լուր ամենեցուն վեհափառ կաթողիկոսին Հայրապետական կոն- դակը , յորում վեհափառը ծանուցանելով Մա- րիամեան Յովնանեան դպրոցին բացումը , օրհ- նելով բարեբար հիմնադիրները , այսինքն զհան- դուցեալ Մարիամ Յովնանեանեան Յովնանեանց մաղթելով նմա հանգիստ յաւերժական , և ըզ- Յովնանէս Ստեփանեան Յովնանեանց՝ մաղթե-

Ա Չ Գ Ա Յ Ի Ն

ՄԱՍԻՍ լրագրոյն ամսոյս 10 թուոյն մէջ զհե-
տեեալ ազգային կարևոր տողսն ընթեռնուածք,
որք անշուշտ ծանր ուշադրութեան արժանի են:

Մայրաքաղաքիս ազգային լրագրերէն ոմանք
Ս. Պատրիարք Հօր անցեալ շաբթու խառն ժո-
ղովոյ ներկայած մէկ գրաւոր առաջարկութեան
վրայ կըխօսին՝ առանց ստոյգ կամ հիմնաւոր
տեղեկութեան: Անոնցմէ մին ալ՝ ի լրոյ իմացա-
ծին վրայ հիմնելով՝ անպատեհ և վնասակար կը
դասէ զայն:

Մեք մեր սովորութեան համեմատ՝ գործն
ստուգելով՝ ոչ թէ անպատեհ և վնասակար,
այլ ընդհակառակն՝ մեծապէս օգտակար կը-
ղանենք թէ Ազգին և թէ Տէրութեան:

Ս. Պատրիարքն՝ Հայաստանի մէկ կարևոր մու-
սին տրդէն Ռուսաց ձեռքն անցած և մէկ մեծ
մասին ալ գրաւման վտանգի մէջ ըլլալն և առ-
կից թէ տէրութեան և թէ Հայոց ազգին կրե-
լիք բարոյական և քաղաքական վնասները նկա-
տելով, իբրև հաւատարիմ և անձնուէր հպա-
տակ Օսմանեան պետութեան և իբրև չերմ
նախանձախնդիր Հայոց ազգին տպագայ բար-
դաւաճման և եկեղեցւոյ անկախութեան,
հարկ համարած է խնդրել կայսերական կառա-
ւարութենէն Հայաստանի համար վարչական
այնպիսի ձև մը, որով կարելի ըլլայ յիշեալ եր-
կիրը պահպանել ներքին և արտաքին թշնամ-
եաց յարձակումներէ:

Նորին Սրբազնութիւնը դիտել կուտայ իւր
առաջարկութեան ծրագրին մէջ թէ՛ երբ Օս-
մանեան տէրութեան միւս քրիստոնեայ հպա-
տակներէն ոմանք իրենց ազգայն բարեւոքե-
լու գիտաւորութեամբ կապտամբէին, Հայոց
ազգն՝ ինչպէս որ պարտքն էր՝ նախամեծար հա-
մարելով միշտ հաւատարիմ մնալ առ զահն Օս-
մանեան, բնաւ ակնալ կախած չէ օտար թեւա-
գրութեանց: Ընդհակառակն՝ թուրքիոյ միւս
ազգաց վիճակին բարեւոքման համար ըլլալիք
չնորհումներուն անոնցմէ առաւել արժանի ըլ-
լալը քաջ դիտնալով, իւր օգոստ. Վ. հնապետին
արդարախոհութեանը վրայ վստահ՝ հանդարտ
լուծութեամբ ամեն շնորհ Նորին Վ. հնապետու-
թենէն սպասած է և միշտ կըսպասէ:

Հետեալքար մինչդեռ ապստամբութեան դի-
մող հպատակ ժողովուրդներն անկախ ինքնօրի-
նութիւններ և առանձնաշնորհութիւններ ձեռք
կըրերեն, Հայոց ազգին բազմադարեան անյեղ-

լի հաւատարմութիւնն ու հնազանդութիւնն
անվարձ թողուլ՝ կայսերական կառավարութեան
ծանուցեալ արդարախոհութեան ու վեհանձնու-
թեանը հետ չկրնար համաձայնիլ, ինչպէս որ օ-
գոստափառ Սուլթանն ալ՝ Ս. Պատրիարքն իւր
ներկայութեան ընդունելուն առթիւ յայտա-
բարած էր թէ՛ Հայոց ազգին դարաւոր հաւա-
տարմութիւնն ու անձնուէր ծառայութիւններն
անվարձ չպիտի մնան:

Ահա սոյն նկատողութեանց վրայ հիմնեալ է
Ս. Պատրիարք Հօր պատրաստած առաջարկու-
թեան ծրագիրը. նկատողութիւնք, որք ար-
դարութեան սկզբանց համաձայն ըլլալէ զատ՝
միանգամայն ազգին և տէրութեան ստոյգ շա-
հերը կէտ նպատակի ունին:

Չմիւռնա, 18 Յունվար 1878

Յարգոյ խմբագիր Արշալուսոյ,

Պ. Մ. Մամուրեան գերա. խորէն Արքեպիսկո-
պոս Նար—Պէյի դասագրեանց առթիւ՝ քննա-
դատութեան սկզբունքը խիստ օգտակար և օ-
րինաւոր կըդասէր, առանց յիշելու սակայն
գաղղիական առածը՝ որ կըսէ La critique est fa-
cile, l'art est difficile. ուստի իր այս սկզբանց հե-
տեւելով՝ կուզենք մենք ալ քանի մը դիտողու-
թիւններ ընել՝ իրեն «Համառօտ դասագիրք
ընդհանուր պատմութեան» անուանեալ երկա-
սիրութեանը վրայ, որու մէջ գտնուած ինչ ինչ
պատմական սխալները կրնայ ըսուիլ թէ դիտ-
մամբ եղած են քան թէ անուշադրութեամբ:
Սոյն երկասիրութեան մէջ (երես 10) Պ. Մամուր-
եան՝ աշտարակաշինութեան վրայ խօսելով այս-
պէս կըսէ. . . «Մարդիկ երթալով այնչափ շատ-
ցան որ իրենց բնակած երկրին մէջ ուտելու բա-
ւական սնունդ չգտան և ոչ արօտներ իրենց
խաչանց համար. սակայն իրարմէ բաժնուելէն
առաջ՝ ուղեցին աշտարակ մը շինել որու դա-
դաթը մինչև երկինք պիտի հասնէր՝ իբրև յի-
շատակ իրենց բաժանման և Կերթն Գրիստի»:
Ս. Գիրքը՝ որ ընդհանուր քրիստոնէից ընդու-
նած սրբազան պատմութեան միակ աղբիւրն է,
աշտարակաշինութեան նպատակը բողոքովն Պ.
Մամուրեանի գրածէն տարբեր կերպիւ կընշա-
նակէ, այսինքն «աշտարակաշինութիւնը այն
նպատակաւ եղած էր որ, եթէ երկրորդ ան-
գամ շրջեցնէ լինի, մարդիկ հոն ապաստանե-
լով սոյն պատճէն ազատին. բայց Աստուած ա-
նոնց այս ամբարտաւան գործը պատճելու հա-
մար լեզունին խառնակեց և այլն»:
Չենք կրնար

Եկեղեցականք հանդերձ բազմութեամբ ժո-
ղովրդականաց ելան դպրոցին վերնայտրիի դա-
լիճը, որ զարդարուած էր կենդանագրովը Կայ-
սեր և կայսրուհւոյ, թագաժառանգ Մեծ Իշ-
խանին և նորա ամուսնոյն, կովկասեան Փոլսար-
քային և նորա ամուսնոյն, և հանդէպ նոցա մեր
վեհա. կաթողիկոսին մեծագիր կենդանագիրը
պատկերներովը, նմանապէս Յովհաննու Յով-
նանեանց ու նորա հանդուցեալ ամուսնոյն պատ-
կերներովը, այլև վեհա. կաթողիկոսին դեղեցիկ
շրջանակի մէջ գրուած դեղեցիկազիր և շքեղա-
զարդ կոնդակովը: Երբոր դահլիճը լցուեցաւ
հանդիսականներով և աշակերտուհիներով, կա-
տարուեցաւ դպրոցին օրհնութեան հանդէսը:
Ս. Առաջնորդը յետ պահպանիչ ասելոյն՝ հետա-
գայ ճառախօսութեամբ՝ աւետարտեց Մարի-
ամեան—Յովնանեան դպրոցին բացումը:

«Քրիստոսասէր մեծարգոյ հանդիսականք.
«Այսպէս ահա առ Աստուած աղօթքներով,
սրտառուչ մաղթանքներով, վեհա. կաթողիկոսի
Հայրապետական օրհնութեամբ և օգոստափառ
կայսեր հաստատութեամբ կըբացուի այս վայր-
կենէս Մարիամեան—Յովնանեան դպրոցս օրիոր-
դաց Հայոց: Որքան ուրախարար հանդէս է այս
ճշմարտապէս ազգասէր և բարեսէր անձանց,
մանաւանդ նոցա, որ քաջ դիտեն մեր ազգին
այս տեսակ հիմնական կրթութեան և դաստիա-
րակութեան ունեցած ամենամեծ կարօտութիւ-
նը: Փնաք և պարծանք Յովնանեան ազնիւ
ազգաստոյնին այսպիսի յաւերժական յիշատա-
կով պատիւ բերող բարերար հիմնադրաց, այս-

ըսել որ Պ. Մամուրեան Ս. Գրոց հանրածանօթ
պատմութեան անգէտ եղած ըլլայ. հետեալքար
աշտարակաշինութեան նպատակը իբրև Գրիստի
Կերթն ընդունելովը նորամուտ վարդապետու-
թիւն մը քարոզած, և Ս. Գիրքը սրբազարեալ
աւսարիշտ գրութեան մէջ ինկած է: Պ. Մա-
մուրեան դարձեալ յիշեալ իր երկասիրութեան
մէջ (երես 24) օրինաց վրայ խօսելով՝ երեք մասի
կըբաժնէ զանոնք՝ այսպէս, բնական, երկնային և
ընթերցան. բայց ետքը մէկ մը ևս կ'աւելցնէ կրօ-
նական անուանելով զայն: Թէև բնական ու ըն-
կերական օրինաց վրայ քանի մը քմածին բա-
ցատրութիւններ կըտայ, սակայն երկնային անուա-
նած օրէնքը պարագայ կըթողու, և Հասկըցներ
թէ՛ նորուս աշակերտ մը ինչ պիտի խմանայ
երկնային օրէնք կոչելով: Պ. Մամուրեան «մի
ըներ ուրիշին ինչ որ չես կամիր որ քեզի ընեն»,
Ս. Աւետարանին խօսքը՝ Տանաքանեայ պատուի-
հասակակիցներուն մասամբ իւր իմանայի կրնայ
ըլլալ, բայց նորուս աշակերտաց համար բաւա-
կանացուցիչ չէ. ապա ուրեմն իր դասագրքին
մէջ պէտք էր տանաքանեայ պատուիրանքը
մի առ մի նշանակել յօգուտ ուսանողաց:

Դարձեալ (երես 100) Աստուածաշունչի «Երգ
Երգոց» գրքին վրայ խօսելով «Տօլուալեան սիրոյ
պատմութիւն մ'է» կըսէ, մինչդեռ Քրիստոնէ-
ական եկեղեցին՝ Աստուածաշունչի սոյն գրուած
Քրիստոսէ առ իւր եկեղեցին ուղղեալ խորհր-
դաւոր և նուիրական տրամախօսութիւն մը կըն-
դուի, հետեալպէս Պ. Մամուրեանի «Երգ Եր-
գոցը» հոլմախան սիրոյ պատմութիւն մը նկատելը
ըստ մեզ բողոքովն անպատեհ է: (Երես 49) Պ.
Մամուրեան՝ Արքաճամու իւր իսահակ որդին
ոչվակիղերու համար տարած խրատ անունը
(Գողգոթայ) կ'անուանէ: Ասիկա սխալ է. որով-
հետև Ս. Գիրքը կըսէ «Արքաճամու գացած լեռան
անունը չէր գիտէր, և երբ Աստուած հոն իրեն
երեցաւ, անոր անունը «Եհովայիբէ» գրուաւ, որ
կընշանակէ «Տէրը պիտի նախախնամէ՛ իմ պիտի
տեսնէ»: Նոյն երկասիրութեան մէջ Պ. Մամուր-
եան հայերէն լեզուին կանոնայ դէմ ալ կըմե-
ղանչէ յայտնապէս, երբ կըն մասնիկին «ք»
տառը կըջնջէ և «կ» տառին վրայ մակակետ մը
դնելով կըգրէ: Բայերուն առջև դրուած «կը»
մասնիկը՝ միայն «կ» տառին վրայ չկայանար, «ք»
տառին ընկերակցութեամբ կըկազմուի: Վեր-
ջին տառը այն ատեն կըկրճատուի երբ բային
սկզբատառը ձայնաւոր ըլլայ, ինչպէս կ'«ք» լը-
մէ. վասնզի լեզուն կըպահանջէ որ երկու ձայ-

ինքն հանդուցեալ Մարիամ տիկնոջ և նորա ա-
մուսին Յովհաննու Ստեփանեան Յովնանեանց,
որոյ անձամբ հանգ խիս ներկայ գտնուելն այն-
քան ցանկալի էր մեզ ամենեցուն, և այս բացա-
կայութեան պակասութիւնը կըցնեն ու կըմխի-
թարեն զմեզ միայն նոյն բարերարին եղբայր-
ներն, փեսաներն և միւս ազգականները:

«Քրիստոսասէր հանդիսականք, այժմ իսկ
լսեցինք ուրբ Աւետարանին հիմնալի և սրտա-
շարժ պատմութիւններէն մէկը, որ շատ կյար-
մարի մեր այս հանդիսին: Հրէից ժողովուրդը,
խեղճ աղքատ ժողովուրդ՝ տեսնելով մարդասէր
Փրկչին մերոյ Աստուածային գթութեամբ և գո-
րովանօք վարուիլը ամենուն հետ, և թէ ինչպէս
շատ անգամ հիւանդաց վերայ ձեռք դնելով՝
նոցա տկարութիւնները կըփարատէր, մէջերէն
զաւակի տէր հայրերն ու մայրերը սաստիկ ե-
ռանդով և հաւատով իրենց մանրիկ զաւակնե-
րը Փրկչին ոտքը կուզէին ձգել որ ձեռք դնէ
նոցտ վերայ և օրհնէ զնոսա. «Մատուցանէին
առ նա մանկսի, զի ձեռն դիցէ ի վերայ նոցա»:
Քրիստոսի աշակերտները իբրև իրենց երկնա-
ւոր վարդապետին պատիւը չպահել և նորա
անհանգստութիւն պատճառել համարելով այն
խեղճերուն գործողութիւնը, չէին ուղեր թո՞-
ղու որ վաղեն դհան տղայք Յիսուսի ոտքը
«Եւ աշակերտքն սաստիկն նոցա որք մատուցա-
նէին»: Իսկ Փրկչին մեր դարձաւ ասաց աշակեր-
տաց. «Թոյլ առք մանկաւորք դալ առ իս, և
մի արդեւուք զգոսա զի այդպիսեացք է արքա-
յութիւն երկնից»: Գիրոցէք, ասաց, որ այդպի-

լով իրեն երկար և երջանկաւէտ կեանք և նորա
բարեգործական Աստուածահաճոյ և ազգօգուտ
հիմնարկութեանք յառաջադիմութիւն և յարա-
տեւութիւն. կը յիշատակէր համառօտիւ նաեւ
դպրոցին հիմնական կարգադրութիւնները, և
կը յորդորէր խորհրդարանի անդամներն և
դպրոցի տեսուչն և ուսուցիչներն այնպէս աշ-
խատելու, որ այս բարեգործութեան պատճառ
եղովները հասնին յաջողութեամբ իրենց գեղե-
ցիկ նպատակին:

Կենդակին ընթերցմանէն յետոյ կատարեցաւ
մտղթանք վասն Օգոստափառ կայսեր եւ Նորին
Նայսերական բարձրութեան՝ Փոլսարքային կով-
կասու: Իսկ յետ այնորիկ կուսանաց դասը ձայ-
նակցութեամբ քահանայից կատարեց պաշտօն
հանգստեան հոգւոյ բարեյիշատակ ամուսնոյն
Յովհաննու Յովնանեանց:

Այս հանդէսներէն վերջը բոլոր եկեղեցականք,
ընդ որս նաև զգետաւորեալ կուսանք՝ որ կեր-
գէին «Յաւուրս վերջին ժամանակի», շարականը
եղան սուրբ Եկեղեցիէն իջան թափօրապէս դէպ-
ի Ռ. սուսնարանը, և ներս մտած ժամանակները
երգեցին սրբոց թարգմանչաց մերոց շարականը
«Որք զարդարեցին»:

«Ուսումնարանին շինուածքը, զոր Բարերա-
րը դնած է ի Բեհրուտեանց իշխանաց և վայել-
չապէս նորոգած է՝ ծախսելով աւելի քան յի-
սուս հազար ռուբլի, ընդարձակ և պայծառ շի-
նութիւն է կրկնայարկ՝ հանդերձ մեծ և փոքր
պարսպապատ բակերով կամ սրահներով, որմնա-
կից Անպատին կուսանաց»:

կրկնուժը կրճատուի հնչումը քաղցրա-
համար : Պ. Մամուրեան որ աշխարհիկ
լեզուի լեզուի գլխաւոր դասատու է , երկու
աշխարհային մէջ մակակէտ մը կը դնէ (կ'գրէ՞) և
լեզուի թէ ինչ ըսել կուզէ : Իսկ եթէ պատ-
կան այնպէս կը կարծէ որ մասնիկը միայն «կ»
առան է առանց «ը» ի , ուրեմն ինչ կարեւորու-
թիւն կը տեսնէ «կ» ին առջև մակակէտ նշանը
կը լինի : Ասիկա յիշեալ մտնումը աշխարհա-
տեսան պատուելիին , հայերէն լեզուին մէջ
պարզաձ անտեղի նորաձեւութեանց մէկն է :
Սակայն ցաւալին այն է որ իր հակողութեան
ընդդէմ դաստիարակութիւնը յիշատակ հայերէն
լեզուն իր պահանջած անժխտելի կանոնաց հա-
ձայն ուսանելու , Պ. Մամուրեանի քմաց և
պակկին համեմատ սովորելու պիտի ստիպուին ,
այս ընթացքով աւարելի ու անիմանալի վի-
ճակ մը պիտի ենթարկին :

Մնամ և այլն

Յ. ԲԱՅԷԼԷԱՆ

Երկրորդ ամին Արշալուսոյ Նոյ 26 թուոյն
վճեաւեալ յօդուածն հրատարակելու եմք :
Վաղաքի Ս. Մարտիան և Հովհաննիսեանց
վարժարանաց քերականութեան դաս-
տուութենէ օրինակ մի յառաջ կը բերեմք ,
որով խոհական ընթերցողն կրնայ իմաստասի-
ր հայերէն լեզուին ուսման կերպն երկուց
այլ յատկացեալ յիշեալ վարժարանաց մէջ :

- Եղակի ,
- Ուղղական հայր
- Սերական հայրի
- Ստական հայրի
- Սոցական հայր :
- Եղակի ,
- Ուղղական որդի
- Սերական որդի
- Ստական որդի
- Սոցական որդի :
- Եղակի ,
- Ուղղական հոգի
- Սերական հոգի
- Ստական հոգի
- Սոցական հոգի :

Այս ամենաձայնորդ գրութեամբ , (որոյ դէմ
որոշեմք մեր ամենայն զօրութեամբ) մեր
թէն կանոնաւոր լեզուն խանգարուելէ ՚ի

անհղին ունին իրաւունք վայելելու յեր-
արքայութեան փառքը , և յերկրի իմ ե-
րկուց (որ նոյնպէս արքայութիւն երկնից
թիւ) արժանաւոր ժողովուրդ լինելու շնորհ-
քով մեծարգոյ հանդիսականք , շատ նման
նման սոսր Տիկիստու չքաւոր ժողովուրդոց
նման այրիներու եռանդը , որով հարկւրա-
ր իրենց մատաղբրած զաւակունք բերին և
նոյա ծարաւը յազեցնելու այս ճշմա-
տաստաւորաշտութեան և իմաստութեան
աղբիւրէն , զոր Յովնանեանց առատա-
ւորութիւնը բացաւ նոյա առաջը : Կար ժա-
պատուական հանդիսականք , յորում
այն մայրեր , այլև հայրերը կարգելին ի-
զաւակաց մանանանդ աղջկանց ուսում
դիմել , սակայն թէ թող իմ զաւակս
դիմաստուն չլինի , և թէ կարգալ գրելը
աղայոց հարկաւոր բան չէ . տեսէք այժմ
մեծ և ուրախալի փոփոխութիւն կայ
մասին յազգիս մերում , մանաւանդ Տի-
կիստու մէջ , որ ոչ թէ երկու կամ երեք , այլև
մեծ թիւ և աւելի օրիորդական դպրոց-
անկանայինք , դարձեալ սակաւ պիտի լի-
նորա ուսման կարօտ օրիորդաց բազմու-
թեամբ նայելով : Մինչև ցայժմ ունեւինք միայն
անկան և Մարիամեան օրիորդական դպ-
րոց , և այլ ևս քանի մը մասնաւոր դպրոց-
ոց ամենեցուն բարեկարգ յառաջողի-
նէր որքան և գովմք սակաւ է . այսօր
այն ահաւասիկ նաև Մարիամեան Յովնանե-
անց օրոյ ընդարձակութիւնը շատ հա-

ղատ , վերոյիշեալ ազգային վարժարանաց աշա-
կերտ կամ աշակերտուհի մի երբ «Յանուն Հօր և
Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ» սակայն խաչակնքէ ,
անշուշտ պիտի չկրնայ իմանալ Հօր , Որդւոյ և
Հոգւոյն սրբոյ բառից նշանակութիւնը :

Այս նորահնար ցաւալի դրութիւնը ո՞ր կը-
տանի արդեօք զսերելի զաւակունս մեր : Խոհա-
կան ծնողաց սրբազան և անհրաժեշտ պարտա-
ւորութիւնն է հարցանել քաղաքիս ազգային
Ուսումնական Խորհրդոյն և պահանջել զանմի-
ջական բարեկարգութիւնն այս ձայնորդ և ազ-
գապնաս դասատուութեան աղերսագիր մի մա-
տուցանելով վիճակիս ազգային երեսփոխանա-
կան ժողովոյն :

Գիտեմք հաւաստեալ թէ պատասխան պիտի
ընդունին որ թէ և Հովհաննիսեան դպրոցին մէջ
գրաբար դասատուութիւնն բոլորովին բարձ-
եալ է , սակայն Մարտիան վարժարանին մէջ
կայ : Բայց յարգոյ հասարակութիւնն և ծնողք
պարտին գիտել թէ այս դասատուութիւնն ան-
ուամբ միայն կայ և ոչ իրօք . բայտ որում 500ի
չափ աշակերտներէն միայն 7-8 պատանեաց
գրաբար ուսումն կաւանդուի , թէ և հայկա-
բանութեան քաջ դասատու մի ունիմք :

Այս ձայնորդ ընթացքն բնական է այնպիսի
Ուսումնական Խորհրդոյ համար , որ զգրաբար
լեզու մեր՝ մեռեալ և դիակ կը համարի և կը-
քարոզէ որոց լսել կամին :

Կեդրոնական Ուսումնական Խորհրդոյն և ա-
մենապատիւ տէր Ներսէս Ս. Պատրիարք Հօր
մերոյ զմանր ուշադրութիւնն հրաւիրելով իրաց
այս ազգապնաս և ամենաջաւալի վիճակին վե-
րայ , մեր ազգասիրական պարտքն կատարած
կը համարեմք :

Դարձեալ Արշալուսոյ Գեղտեմբեր 24 թուոյն
մէջ վճեաւեալ տեղեկութիւնն հաղորդեալ
եմք մեր յարգոյ ընթերցողաց :

«Յանցելում շարաթու աղերսագիր մի մատու-
ցաւ վիճակիս ազգային ֆաղաքական ժողովոյն»
խնդրելով որ քաղաքիս ազգային վարժարանաց
մէջէն վերնայ աշխարհաբար քերականութեան
նորելուկ ձայնորդ դասատուութիւնն , և նորա
յաջորդէ մեր գրաբար համառօտ և պարզ քե-
րականութեան օրինաւոր դասատուութիւնն ՚ի
կանոնաւոր յառաջադիմութիւն աշակերտաց և
աշակերտուհեաց : Քանզի կը լինի թէ իւրա-
քանչիւր դասատու՝ ըստ իւր քմաց , աշխարհիկ
բարբառոյն իբր թէ քերականութիւն յորինե-
լով դաս կուտայ . որով աշակերտաց թանկագին

ւանական է որ կարճ ժամանակի մէջ նեղ և ան-
ձուկ լինի՝ այստեղ քալու ցանկացող աշակեր-
տուհեաց համար :

«Այսու յուսով և բերկրալից սրտիւ կը նորհա-
ւորեմ Յովնանեան ազգատուհիս ներկայ և բա-
ցակայ աղնուամեծար անդամոց՝ իրենց ճշմա-
րիտ պարծանք լինելու դպրոցին բացումը , մաղ-
թելով սմին արագ արագ յառաջադիմութիւն
և անսոյթաբար յարատեւութիւն :

«Ուրախակից եմ նաև մեր համեստակրօն
ճգնասուն կուսանաց միաբանութեանը , որոց
ազգօրուտ գործունէութեան առաջը կը բացուի
այս դպրոցս իբրև նոր ասպարէզ Աստուածահա-
ճոյ և մարդասիրական ամենազովիլի ճգնու-
թեան և առաքինութեան : Թող այս առաքի-
նասէր կուսանք այժմէն միմի արուին աներկբայ
յուսով թէ նոյա վարձքը մեծ պիտի լինի ա-
ռաջի պարզեւատուին ամենայն բարեաց նաև
ասով՝ որ հոգեւոր մայր և ծնող և դաստիարակ
պիտի լինին բազմաթիւ բարեպաշտ մայրերու և
սերնդոց նոյա : Այս աներկբայ յոյսը , այս հո-
գեւոր ծնողաց առաքինութիւնը միշտ պէտք է
մեր միաքը ձգէ երանելի կոմիտաս կաթողիկո-
սին սրբոց Հովհաննիսեանց համար երգած ճշմա-
րիտ և գեղեցիկ խօսքը , թէ «Ծնան կուսանք
ազգս բազում , և մարք մանկունք զճարպարա-
կըս ծերոց . ի գիրկս սրբութեան ալօթից և պա-
հոց աճեցին հաւատով զարգացեալք ի ֆրիստուս
Նորին ֆրիստուսի Տեառն մերոյ օրհնութեան
շնորհիւր աճին հաւատով և զարգանան իմաս-
տութեամբ այս նորահաստատ դպրոցիս աշա-

ժամանակին կորստեան պատճառ կը լինի . մինչ-
դեռ գրաբար համառօտ քերականութեան
դասատուութեամբ , ինչպէս որ տեղի ունի
յազգային վարժարանս կ. Պօլսոյ և այլ գլխաւոր
քաղաքաց , աշակերտք զպարզ գրաբար ու-
սանելով , որ հիմն է աշխարհիկ բարբառոյն ,
միանգամայն և զաշխարհաբար կուսանին ա-
ռանց դասատուութեան :

«Մեր արժանայարգ ազգային ֆաղաքական
ժողովոյն ծանր ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք
վերոյիշեալ աղերսագրոյն վերայ . որոյ մէջ բաց
ի ծնողաց աշակերտաց և աշակերտուհեաց ,
դտանին նաև փորձառու ուսումնական անձանց
և ուսումնասիրաց ստորագրութիւնքն» :

Մինչև ցայսօր արդիւնք մի չտեսնուելով ՚ի
վերոյիշեալ ազգասիրական յօդուածոց , հարկ
համարեցաք կրկնել զայնուսիկ մեր ներկայ թը-
ւոյն մէջ աղաչելով դարձեալ զմեծարգոյ ազ-
գային քաղաքական ժողովս վիճակիս որպէսզի
զմանր ուշադրութիւն իւր դարձնէ ՚ի վերայ
այս կենսական խնդրոյն , և բարեհաճի մասնա-
ժողով մի կազմել տալ ՚ի գրաբարագէտ ու-
սումնականաց և յայլոց ձեռնահաս անձանց սու-
ի կարող լինել հիմնական տեղեկութիւններ
ձեռք բերել , և վերահաստատել քաղաքիս
ազգային վարժարանաց մէջ զկանոնաւոր դա-
սատուութիւնն համառօտ և պարզ գրաբար
քերականութեան , որ հիմն է՝ մեր աշխարհիկ
գաւառական զանազան բարբառոց :

Այս ծանր խնդրոյն վերայ ազգասիրական
թախանձանք հրաւիրեմք նաև զուշադրութիւն
Կեդրոնական մեծայարգ Ուսումնական Խորհր-
դոյն և նորահաստատ Հայկաղեան կաճառին կ.
Պօլսոյ . որպէսզի ՚ի նկատի առնելով զառաջադ-
րութիւնն ուսումնասիր և ազգասէր մասին հա-
սարակութեան քաղաքիս , դասաքննութեան
ներքև դնեն զայն և զարգիւնս դասաքննու-
թեան իւրեանց փութան հաղորդել ազգային
Պատրիարքարանի կ. Պօլսոյ , որ անշուշտ հոգ-
պիտի տանի հարկաւոր եղած հրահանգներն յու-
ղարկել աստ առ որ անին է , ՚ի բարեկարգու-
թիւն և ՚ի կանոնաւոր դասատուութիւն ազգ-
ային լեզուի մերոյ :

Ի նամակէ Հայ ուսումնական երիտասարդի միայն
ի Լոնտօն բնակելոյ , զհետեւեալ քաղեմք .

«Արշալուսոյ 1080 թուոյն մէջ՝ ձեր փոքրիկ
յօդուածը կարգացի ընդդէմ նոր քերական-
ական դրութեան Զվուռնոյ ազգային դպրա-

կերտուհիները ի փառս Աստուծոյ և ի պայծա-
ռութիւն ազգիս Հայոց . ամէն» :

Այնուհետև մատեան համբուրել սուրբ խաչը
բարերար հիմնադրաց մեծա . ազգականները , և
դպրոցին տեսուչ մեծարգոյ Պ. Յովնանէս Զի-
կիսեանցը կարգաց իւր ճառք , յորում գլխա-
ւորապէս կը բացատրէր օրիորդական ուսումնա-
րանաց և իգական սեռի դաստիարակութեան
անհրաժեշտ կարեւորութիւնը , մանաւանդ մեր
աղբին համար . և ի վերջ ճառին ծանոյց հան-
դիսականաց թէ այժմէն ընդունուած աշակեր-
տուհեաց թիւն է այս :

Յովնանեան սանք 60
Որդեգիրք բարերարաց 20
Թոշակաւորք 30

Յետ այս ամենայնի աշակերտուհիք միառմի
մատուցեալ ընդունեցան սրբազան Առաջնորդին
օրհնութիւնը , և այնպէս աւարտեցաւ այս ազ-
գային հանդէսը : Հանդիսականք սկսան զնեղ
այն դեղեցիկ և մեծամեծ աշխարհացոյցները ,
սուրբ դրոց պատմութեան գեղանկար և թան-
կագին պատկերները , և բնական պատմութեան
զանազան մասանց զարմանալի ճշդութեամբ
նկարուած պատկերները , որովք զարգացուած
էին դպրոցին սրահներն և դասարանները՝ նորա-
նոր առատաձեւութեամբք բարերար Հիմնա-
դրին : Յետոյ բոլոր հանդիսականք և աշակեր-
տուհիք յարգուեցան շայով և խահուէիւ , և
արձակեցան ուրախութեամբ փառք սարով Աս-
տուծոյ և օրհնաբանելով բնական Յովնանեան
ազգատուհիք :

